



Nederlands Hippisch Kenniscentrum



Kudde/harem gedrag

Luuk Teunissen

Student Hogeschool HAS Den Bosch

Er is al veel onderzoek gedaan naar sociale contacten tussen paarden. Dit is positief voor de gedomesticeerde paarden omdat uit dit onderzoek meer begrip voor onderlinge relaties ontstaat. Uit onderzoek van paarden die in het wild leven is er informatie beschikbaar gekomen over de rol van de hengst, merrie en veulens in een familie groep. Het goed plannen door de ondernemer van sociale groepen kan ongewenst gedrag verminderen zoals het verkrijgen van verwondingen in paddocks. Het is doorgaans beter om een optimaal sociaal milieu te creëren dan een paard te isoleren in een paddock, of in een stal. (McGreevy 2004).

Paarden groepen

Paarden leven in twee typengroepen. Een familie groep(harem) en een bachelor (vrijgezellen) groep. Een harem bestaat uit één hengst, merries, veulens en de jeugd. Binnen de harem zal de hengst de merries en daarmee zijn voortplantingsmogelijkheid beschermen. In een groep dieren wijst het leidende paard de weg naar voorraden als water, zout, rol-, rust- en graasplaatsen. Dit paard is normaal gesproken een oudere ervaren merrie, maar de hengst kan de harem ook richting geven door het te drijven bijvoorbeeld wanneer een roofdier de harem bedreigt. De merrie is de drijvende kracht achter een kudde en zal in 25% van de gevallen in haar familiegroep blijven. De merries die uit de harem vertrekken blijven daarna hun leven lang in een nieuw gevonden groep. Het is belangrijk te weten dat de hengst niet altijd het alpha lid van de familiegroep is, het geslacht zegt weinig over de rangorde. Groepen met meer dan één hengst zijn niet ongewoon. De hengsten stellen een dominante hiërarchie op om de onderlinge rollen te bepalen. Wanneer er meerdere hengsten verbonden zijn aan een harem zal de dominante hengst meer paren (merries dekken) dan ondergeschikte hengsten. De samenhang van de groep is een taak voor de belangrijkste hengst(en) maar de ondergeschikte hengsten zullen af en toe paren met een merrie die een lager in de rangorde staat. Uit onderzoek blijkt dat merries eerder uit een harem vertrekken met één hengst dan in een harem met meerdere hengsten. Een harem zal niet snel opsplitsen maar het kan voorkomen, bijvoorbeeld in het geval van schaars voedsel. Een bachelor groep bestaat uit uitgestoten hengsten uit harems. De meeste dieren vertrekken uit de harem wanneer er een broer/zus wordt geboren, wanneer er een tekort is aan speelmaatjes en voedsel. Wanneer de hengsten bedreiging gaan worden voor de hengst, zullen ze weg gedreven worden uit de harem. Dit is het moment waarop de jonge hengsten zich bij een bachelor groep aansluiten. Bachelor groepen leven aangrenzend aan harems, wachtend op het moment om merries te veroveren. Dit doen zij door merries weg te drijven of het gevecht aan te gaan met de leidende hengst van de harem. Het is normaal wanneer een jonge hengst eerst op zichzelf leeft voordat het zijn eigen harem gaat vormen. Als er voedselschaarste is, vormen meerdere harems en bachelorgroepen een kudde. Binnen de kudde blijven de groepen wel duidelijk aanwezig en leven naast elkaar.

Rol van de hengst bij onderlinge band

De belangrijkste rol van een hengst is het in de gaten houden van de groep en het beschermen tegen roofdieren en andere hengsten die proberen om een merrie te stelen of te



landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

Koepel Fokkerij

Provincie Noord-Brabant

LTO Nederland



5-STERREN
REGIO



fnho

AGRO & CO
BRABANT



KNHS

ZLTO



INTERNATIONALE
SHEPHERD
SHEPHERD

NEDERLANDS
SHEPHERD
SHEPHERD



paren met een merrie. De stabiliteit van een harem is niet te danken aan de hoeveelheid paarden of de leeftijd van de hengst, maar aan ondergeschikte hengsten die aan een harem gekoppeld zijn. Afhankelijk van het terrein zal de hengst zijn groep beschermen door te patrouilleren in een straal van 10 tot 15 meter rondom de groep. Doordat hengsten minder angstig zijn dan de merries zullen hengsten eerder het initiatief nemen wanneer er een potentiële bedreiging is voor de harem. De hengsten reageren op een bedreiging afhankelijk van het soort, dit kan een roofdier zijn of een andere hengst. In het geval van een roofdier zal de hengst zijn groep bijeen en weg drijven van het gevaar. Ongeveer 77% van de bewegingen in een harem komt door het drijven of leiden van een hengst. Wanneer een groep wordt bedreigd door een andere hengst zal de leidende hengst als eerst proberen om de uitdager weg te jagen. Er zijn diverse motivaties waar een gevecht tussen twee hengsten van afhankelijk is. Wanneer een hengst die in een bepaald gebied woont de hengst van een harem uitdaagt is dit een minder intens gevecht als wanneer een bachelor dit zou doen. Dit is omdat er verschillende belangen zijn. Bachelors zijn geïnteresseerd in de merries. De inwoner van een gebied wil zijn voedsel en gebied beschermen. De inwoner van een gebied zal eerder een gevecht doorzetten dan de hengst van een harem, dit is omdat het gebied van grotere waarde is voor de inwoner. Wanneer een bachelor een hengst uitdaagt is de prijs, de merries, van veel hogere waarde. Hier zal dus eerder een gevecht plaats vinden.

Rol van de merrie bij onderlinge band

De kans op inteelt tussen de hengsten en hun dochters wordt verminderd omdat 75% van de dochters wisselen van harem, voordat ze volwassen en geslachtsrijp worden. De andere 25% die in de oorspronkelijke groep blijft blijkt de meest stabiele groep te zijn, die uiteindelijk de leiding op zich nemen in de groep. De merries kunnen echter alsnog de groep verlaten wanneer voedsel schaars wordt. Dit komt vaker voor in de winter omdat voedsel op dat moment schaarser is. Een goede band tussen merries is erg belangrijk. Zelfs als de hengst weg is blijft de groep met merries samen. De band tussen merries mag niet onderschat worden. Er zijn zelfs merries die hun veulen verlaten om bij de rest van de kudde te zijn. Als veulen blijven merries al meer bij elkaar dan dat hengsten doen. Wanneer deze merries ouder zijn en hoger in rank staan binnen de groep zal er ook meer wederzijdse verzorging zijn tussen die merries en de hengst.

Groep formaat en bereik

Kuddes kunnen zo groot zijn als 600 paarden (van Dierendonck 1995). Binnen een kudde vormen zich stabiele onderlinge banden. Dit is ook terug te zien in het vluchten, waar alle paarden dicht bij elkaar blijven. Het formaat groep varieert per populatie. Dit formaat is ook afhankelijk van de voorraden (water en voedsel). Dit is de reden dat groepen groter worden wanneer er van buiten af van voedsel wordt voorzien. Het uitbuiten van een gebied is afhankelijk van graas mogelijkheden, water voorziening, rol plaatsen, schaduw, windvrije ruimte en insecten. Hierdoor kan het leefgebied variëren van 0,9 km² tot 52 km². Daarnaast zijn er nog factoren als klimaat, seizoenen, roofdier risico en het voorkomen van bijtende insecten. Paarden gebruiken niet hun gehele leefomgeving om te grazen maar gebruiken hier delen van. Vaak verplaatsen ze zich elk seizoen, zoals paarden zich vaak in de lente naar rivieren verplaatsen om te beginnen met het dekseizoen en de geboorte van veulens. Tussen paarden populaties vind meer sociaal contact plaats dan territoriaal. Als er toch een gevecht volgt door het samenkomen van twee groepen is dit meer om de eenheid van een groep te beschermen in dan het verdedigen van een gebied. Toch zijn paarden vaak loyaal aan hun leefomgeving. In gebieden waar leefomgevingen van groepen elkaar overlappen zal er een hiërarchie tussen groepen zijn. Dit komt vaak voor omdat meerdere groepen gebruik moeten maken van bijvoorbeeld een water voorziening. De hiërarchie tussen de groepen heeft niet te maken met het formaat of aantal hengsten dat het bevat. Conflicten tussen groepen worden meestal opgelost door middel van een confrontatie tussen één of twee hoge rank paarden die de groepen representeren. De andere leden van de groepen zullen dit aanzien en afwachten wat het resultaat zal zijn voordat ze gebruik maken van de watervoorziening.

Toepassing in de praktijk

Gezien de natuurlijke leefomgeving van het paard met daarin de bijbehorende sociale contacten is het van belang te weten wat het effect is van de domesticatie van paarden. De organisatie van de sociale structuur bij paarden in het wild is bijna hetzelfde als bij gedomesticeerde paarden. Hieruit is op te maken dat het domesticeren van paarden geen effect heeft gehad op dit vlak van het natuurlijk gedrag (Dierendonck 2002). Bij paarden in gevangenschap staan de hengsten vaak apart. Paarden verdedigen de ruimte om zich heen, dus ook bijvoorbeeld wanneer twee paarden dicht naast elkaar gereden worden. Omdat het natuurlijk is voor paarden een band te ontwikkelen met andere paarden en een hiërarchie te vormen, moeten eigenaren zich bewust zijn dat er een verhoogd risico op onrust is wanneer er een nieuw paard in een groep wordt geïntroduceerd. De jongste paarden worden het vaakst aanpakt.

Net als in de natuur binden paarden in gevangenschap zich het best aan andere paarden van vergelijkbare leeftijd. Het is daarom zinvol om groepen te vormen, waarin paarden van vergelijkbare leeftijden voorkomen. Ook is het van belang dat de paarden genoeg ruimte krijgen wanneer ze in een groep gehuisvest worden. Zo kan één van de paarden een conflict uit de weg gaan. Conflicten kunnen ook worden verminderd door bijvoorbeeld geen hoeken in paddocks te maken.. Omdat de meeste conflicten plaats vinden in een buurt waar er water of voer aanwezig is wordt er aangeraden om dit niet in een hoek aan te bieden. Nog beter is om het water en/of voer op meerdere plaatsen aan te bieden. Wanneer de ruimte het toe laat is het gewenst om paarden van het zelfde geslacht samen in een groep te plaatsen, wat vergelijkbaar is met een kudde of een bachelor groep. Wanneer de ruimte het toe laat is het ook beter om de groepen zo groot mogelijk te maken. Grote groepen laten in verhouding minder agressie zien dan een kleine groep. Gemengde groepen kunnen ook werken, hierbij moet echter rekening worden gehouden met merries en ruinen die een (te) hechte relatie opbouwen waarna er problemen kunnen ontstaan bij bijvoorbeeld het weggrijden van de ruïn bij de merrie. Bij een (te) hechte relatie kan het zo ver komen dat een ruïn een merrie niet meer laat socialiseren met andere paarden in een groep.

Bij het introduceren van een nieuw paard in de groep heeft het de voorkeur om paarden eerst individueel aan elkaar te laten wennen. Het zal nodig zijn om een vernieuwde hiërarchie te bepalen wanneer er een nieuw paard in een groep wordt geïntroduceerd. Wanneer een nieuw paard in een groep geplaatst moet worden is het beter om die als eerste de wei te laten verkennen voordat de groep bij het nieuwe paard word geplaatst.

BRONNEN

Van Dierendonck, MC. (1995) Analysis of dominance, its behavioural parameters and possible determinants in a herd of icelandic horses in captivity. (blz: 362-385)

Van Dierendonck, MC. (2002) Personal communication.

McGreevy, P. (2004) Equine behavior, a guide for veterinarians and equine scientists.

www.nhk.nl

